

A photograph of Jane Goodall sitting on the ground in a lush, mossy forest. She is wearing a light-colored, short-sleeved button-down shirt and has her hair tied back. She is looking upwards and to the right with a thoughtful expression. The background is filled with dense green foliage and tree trunks.

Jane Goodallová

a DOUGLAS ABRAMS

s Gail Hudsonovou

KNIHA O NADĚJI

PRŮVODCE
PŘEŽITÍM
V TĚŽKÝCH
DOBÁCH

KAZDA

Jane Goodallová

a DOUGLAS ABRAMS

s Gail Hudsonovou

KNIHA
O NADĚJI

PRŮVODCE PŘEŽITÍM
V TĚŽKÝCH DOBÁCH

KAZDA

Věnováno mámě, Rustymu,
Louisi Leakeymu
a Davidu Šedovousovi.
- Jane Goodallová

Věnováno mým rodičům,
Hassanu Edwardu Corrollovi
a všem, kdo se snaží najít naději.
- Doug Abrams

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o., v roce 2022.

Nové sady 2, 602 00 Brno

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

tel.: +420 725 518 237

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: srpen 2022

Formát elektronické knihy: EPUB

ISBN 978-80-7670-091-8

Vytvoření elektronické verze PureHTML.cz, 2022

Papírové vydání:

Poprvé vyšlo ve Spojených státech amerických pod názvem *The Book of Hope: A Survival Guide for Trying Times* roku 2021 v nakladatelství Celadon Books, součásti Macmillan Publishers.

THE BOOK OF HOPE. Copyright © 2021 by Jane Goodall and Douglas Abrams

All rights reserved.

1. vydání

Přeložil: Martin Kupka

Jazyková redakce: Radka Klimičková

Sazba: Kristýna Franková; ARTEDIT, spol. s r.o., Praha

Grafická úprava obálky: Pavel Ševčík

Fotografie na obálce: Institute Jane Goodall / Chase Pickering

Tisk a vazba: CPI Moravia Books, s.r.o., Pohořelice, Česká republika

ISBN: 978-80-7670-086-4

Knihy lze zakoupit v knihkupectvích nebo se slevou 20 % přímo u nakladatele na www.knihykazda.cz.

Obsah

ÚVOD POZVÁNKA NA CESTU ZA NADĚJÍ

I. ČÁST CO JE NADĚJE?

WHISKY A SVAHILSKÁ KRÉMOVÁ OMÁČKA Z FAZOLÍ

Je naděje skutečná?

Ztratila jsi někdy naději?

Dokáže věda vysvětlit naději?

Jak si udržet naději v těžkých časech

II. ČÁST ČTYŘI DŮVODY K NADĚJI

PRVNÍ DŮVOD: ÚŽASNÝ LIDSKÝ INTELEKT

Od prehistorického lidoopa k pánovi světa

Napůl hříšníci a napůl svatí

Nový univerzální morální kodex

Moudrý (?) lidoop

DRUHÝ DŮVOD: ODOLNOST PŘÍRODY

Environmentální žal

Vůle k životu

Přizpůsobíš se, nebo zahyneš

Péče o matku přírodu

O vlásek unikli vyhubení

Tapiserie života

Potřeba být přírodě nablízku

TŘETÍ DŮVOD: SÍLA MLÁDÍ

Láska v místě beznaděje

„Nestojím o vaši naději“

Miliony kapek tvoří oceán

Péče o budoucnost

ČTVRTÝ DŮVOD: NEZDOLNÝ LIDSKÝ DUCH

Až se rozhodnu vylézt na Everest

Duch, který se nikdy nevzdává
Posilování nezdolného ducha v dětech
Jak nám nezdolný lidský duch pomáhá léčit se
Potřebujeme jeden druhého

III. ČÁST POSLEM NADĚJE

CELOŽIVOTNÍ POUŤ

Africké výzvy

Od nesmělé mladé ženy ke globální veřejné mluvčí

„Řekněme, že šlo o poslání“

Byla to souhra náhod?

Duchovní vývoj

Příští velké dobrodružství

ZÁVĚR POSELSTVÍ NADĚJE OD JANE

PODĚKOVÁNÍ

DODATKY

I. část: Co je naděje?

II. část: Čtyři důvody k naději

Důvod první: Úžasný lidský intelekt

Důvod druhý: Odolnost přírody

Důvod třetí: Síla mládí

Důvod čtvrtý: Nezdolný lidský duch

III. část: Poslem naděje

O AUTORECH KNIHY

Institut Jane Goodallové pro lidi, zvířata a životní prostředí

(Foto: Institut Jane Goodallové / Bill Wallauer)

ÚVOD

POZVÁNKA NA CESTU ZA NADĚJÍ

Zažíváme temné časy.

Na mnoha místech ve světě se odehrávají válečné konflikty, tamější obyvatelé jsou nábožensky a rasově diskriminováni, dochází k trestným činům z nenávisti a k teroristickým útokům. Posun politiky daleko doprava podněcuje demonstrace a protesty, z nichž mnohé se až příliš často zvrhávají v násilí. Nůžky mezi majetnými a nemajetnými se rozevírají, což rozdmýchává vztek a vyvolává neklid. V mnoha zemích čelí demokracie útokům, a aby toho nebylo málo, vypukla pandemie covidu-19. Zanechává za sebou smrt, bere lidem práci a po celém světě vyvolává hospodářský chaos. Covid-19 sice dočasně odsunul do pozadí problém klimatické krize, ta však zůstává největší hrozbou pro naši budoucnost – de facto pro veškerý život na Zemi, jak jej známe.

Klimatická změna nepředstavuje něco, co nás může ohrozit až v budoucnosti. Dopadá na nás už nyní v podobě měnícího se podnebí: ledovce tají, mořská hladina stoupá, přibývá hurikánů, tornád a tajfunů s katastrofálními následky. Celý svět postihují daleko větší záplavy, stejně tak nás sužuje sucho a ničivé požáry. Poprvé v historii jsme zaznamenali požáry za polárním kruhem.

Nejspíš vás napadne: „Jane se dožila téměř devadesáti let. Pokud si uvědomuje, co se na světě odehrává, jak je možné, že je i přesto schopná psát o naději? Patrně se stala obětí vlastního zbožného přání a nedokáže se vyrovnat se skutečností.“

Dokážu čelit realitě a připouštím, že mě často přepadají deprese. V takových dnech si myslím, že úsilí mnoha lidí, kteří bojují za sociální i environmentální spravedlnost, potýkají se s rasovými předsudky a nenasytostí, je předem odsouzené k nezdaru. Možná jsme pošetilí, když

si myslíme, že můžeme přemoc síly zuřící kolem nás – chamtivost, korupci, nenávisť a slepé předsudky. Je možné pochopit, že zažíváme dny, kdy si myslíme, že už můžeme jen sedět a přihlížet, že svět končí „ne bouchnutím, ale zakňouráním“, jak píše T. S. Eliot ve své básni *Dutí lidé*. V průběhu uplynulých osmi dekad jsem měla možnost pocítit na vlastní kůži pohromy, jakými byly 11. září, střelba ve školách nebo sebevražedné atentáty, a zažila jsem zoufalství, které tyto hrůzy v lidech vyvolávají. Vyrostla jsem během války, kdy světu hrozilo porobení Hitlerem a nacisty. Žila jsem v době horečného zbrojení během studené války, kdy se svět ocitl v ohrožení jaderným holokaustem, a během mého života se odehrálo mnoho konfliktů, kdy trpěly a zemřely miliony lidí. Podobně jako ostatní, kteří se dožili vysokého věku, jsem i já prožila mnoho temných let a viděla kolem sebe spoustu utrpení.

Kdykoliv mě však přepadne skleslost, vzpomenu si na všechny příběhy odvahy, neotřesitelnosti a odhodlání těch, kteří se pustili do boje se „silami zla“. Samozřejmě věřím, že zlo existuje, ale vězte, oč mocnější a následováníhodnější je hlas těch, kteří jej proti zlu pozvedli. I když tito lidé třeba přišli o život, jejich hlas je slyšet ještě dlouho po jejich smrti a inspiruje nás a dodává nám naději – naději, že to podivné a problematické stvoření, jež se před nějakými šesti miliony lety vyvinulo z tvora podobného opici, je ve své podstatě dobré.

Od roku 1986, kdy jsem začala cestovat po světě, abych vzbudila zájem o řešení škod, které lidstvo napáchalo ve společnosti i na životním prostředí, jsem potkala ohromné množství lidí, kteří se mi svěřili, že přestali věřit v budoucnost. Zejména mladými lomcoval vztek, podléhali depresím a apatii, protože měli pocit, že jsme ohrozili jejich budoucnost a že s tím nemohou nic dělat. Je pravda, že naše generace budoucnost ohrozila, dokonce ji mladým lidem ukradla, jelikož vyrabovala omezené zdroje naší planety – a to aniž bychom na budoucí generace brali sebemenší ohledy. Přesto si nemyslím, že je pozdě snažit se dát to zase do pořádku. Otázka, kterou mi kladou pravděpodobně nejčastěji, zní: „Opravdu upřímně věříte, že má náš svět ještě naději? Že naše děti a vnoučata mají budoucnost?“

Upřímně řečeno, dokážu odpovědět, že ano. Věřím totiž, že máme ještě čas začít řešit škody, které jsme na této planetě napáchali. Čas se nám ale

krátí. Zajímá-li nás budoucnost naše a našich dětí, leží-li nám na srdci ochrana životního prostředí, musíme spojit síly a něco podniknout. Právě teď, nebo bude příliš pozdě.

A co se skrývá pod slovem „naděje“, ve kterou stále doufám? Co mě dosud motivuje, abych pokračovala, abych vedla ten správný boj? Co mám opravdu na mysli, když mluvím o „naději“?

Slovo *naděje* si často vykládáme špatně. Máme tendenci si myslet, že se prostě jedná o pasivní zbožné přání: Doufám, že se něco stane, ale nehodlám pro to nic dělat. To je ve skutečnosti pravý opak skutečné naděje, protože naděje vyžaduje akci a angažovanost. Mnoho lidí si uvědomuje neblahý stav naší planety, ale nedělají nic, protože se cítí bezmocní a bez naděje. Z toho důvodu je tato kniha důležitá a věřím, že pomůže pochopit, že každý čin, jakkoliv malý se může zdát, má svůj význam. Díky hromadnému efektu tisíců etických činů můžeme zachránit svět a zlepšit ho pro příští generace. A proč by se někdo měl obtěžovat s nějakými činy, když skutečně nevěří, že budou mít smysl?

V této knize najdete vysvětlení, proč v tak temné době dosud nacházím důvody doufat. Ale než se tak stane, dovolu mi prohlásit, že bez naděje je všechno ztraceno. Jedná se o zásadní rys našeho druhu, který nám pomohl přežít už od časů našich předků z doby kamenné. Moje vlastní životní cesta, jež se zpočátku jevila jako velmi nepravděpodobná, by se neuskutečnila, kdybych neměla naději.

Se spoluautorem knihy Dougem Abramsem jsme na stránkách této knížky diskutovali o zmíněných tématech a o mnohém dalším. Doug původně navrhoval, abychom knihu pojali jako rozhovor podobný dialogu v *Knize radosti*, v níž si povídá s dalajlámou a s arcibiskupem Desmondem Tutuem. V následujících kapitolách ale Doug sehrál roli vypravěče. Podělí se s vámi o rozhovor, který jsme vedli, když mě navštívil v Africe a v Evropě. Díky Dougově pomoci vám mohu předat, co jsem o naději zjistila na své dlouhé cestě životem a při zkoumání přírody.

Naděje je nakažlivá. Vaše jednání může inspirovat někoho dalšího. Mojí upřímnou touhou je, aby vám tato kniha pomohla najít útěchu ve chvílích úzkosti, objevit směr v období nejistoty a sebrat odvahu, když se vás zmocní strach. Následujte nás na našem putování za nadějí.

Jane Goodallová, Ph.D., DBE, Posel míru OSN

Podání rukou přes neexistující bariéru, o níž jsme se domnívali, že nás
odděluje od říše zvířat.

(Institut Jane Goodallové / Hugo van Lawick)

I. ČÁST

CO JE NADĚJE?

WHISKY A SVAHILSKÁ KRÉMOVÁ OMÁČKA Z FAZOLÍ

V předvečer schůzky, na které jsme si měli s Jane začít povídat, jsem cítil nervozitu, protože v sázce bylo mnoho. Měl jsem pocit, že svět potřebuje naději více než kdykoliv jindy. Nemohl jsem kvůli tomu spát už mnoho měsíců, než se mi podařilo Jane kontaktovat a zeptat se jí, jestli by se mi chtěla v nové knize svěřit s důvody, díky nimž stále nachází naději. V čem naděje spočívá? Proč máme naději? Je naděje něco skutečného? Lze ji pěstovat? Má náš druh skutečně naději? Věděl jsem, že mou rolí bude klást otázky, o kterých všichni přemýšlíme, když se potýkáme s nepřízní osudu, a občas dokonce se zoufalstvím.

Jane je globální osobnost. Několik desetiletí cestuje po světě jako posel naděje a já jsem se těšil, že budu mít příležitost pochopit, proč věří v budoucnost. Zároveň jsem se chtěl dozvědět, jak se jí podařilo udržet si naději během celého svého náročného, průkopnického života.

Právě jsem si s trochou nervozity připravoval svoje otázky, když mi zazvonil telefon.

„Chtěl bys povečeřet s mojí rodinou?“ zeptala se Jane. Právě jsem přistál v Dar es Salaamu a odpověděl jsem jí, že mi bude potěšením ji navštívit a poznat její nejbližší. Nejenže jsem vnímal šanci setkat se s ikonou, ale také možnost poznat Jane v roli matky a babičky a společně se najíst. Měl jsem také silné podezření, že se u toho bude popíjet whisky.

Najít Janin dům nebylo zrovna lehké. Nemá přesnou adresu a musíte projet několika prašnými ulicemi až k velkému pozemku patřícímu Juliu Nyereremu, prvnímu prezidentovi Tanzanie. Báł jsem se, že přijedu pozdě, protože řidič taxíku se nějakou dobu bezvysledně snažil najít mezi stromy cestu, kudy by se dalo projet. Rudé slunce rychle zapadalo a na ulici nebyly lampy, které by nás vedly.

Když jsme dům konečně našli, Jane mě ve dveřích přivítala s hřejivým úsměvem a pronikavým pohledem velkých očí. Šedivé vlasy měla stažené do culíku, na sobě zelenou košili a khaki kalhoty. Oblečení mi připomínalo uniformu strážce národního parku. Na košili jsem si všiml znaku Institutu Jane Goodallové, na němž je Janin obličej z profilu, šimpanz na všech čtyřech, list jako symbol životního prostředí a ruka symbolizující člověka, který – jak Jane věří – potřebuje ochranu podobně jako šimpanzi.

Jane je šestaosmdesát let, ale jako by od té doby, kdy se poprvé vydala do pralesa v Gombe a svým půvabem ozdobila obálku časopisu *National Geographic*, ani příliš nezestárla. Zajímalo mě, jestli je to naděje a nějaký zvláštní cíl, co člověku propůjčí trvalou mladost.

Z Jane ale nejvíc vyzařuje její vůle. Čiší z jejích světle hnědých očí jako síla přírody. Je to tatáž vůle, která ji přiměla procestovat polovinu zeměkoule, aby studovala zvířata v Africe, a která ji poháněla na cestách posledních třicet let. Než se rozšířila pandemie, trávila víc než tři sta dní v roce přednášením o rizicích ničení přírody a o úbytku přirozených biotopů. A svět konečně začíná naslouchat.

Věděl jsem, že si večer Jane ráda dá skleničku whisky, a přinesl jsem jí proto její oblíbenou značku Green Label Johnnie Walker. Laskavě ji přijala, ale později mě pokárala, proč jsem nekoupil levnější Red Label a ušetřené peníze nevěnoval její environmentální organizaci, Institutu Jane Goodallové.

Snacha Maria připravila tanzanské vegetariánské jídlo, kokosovou rýži podávanou s krémovou svahilskou fazolovou omáčkou, čočkou, hráškem a troškou burských oříšků, s kari, koriandrem a dušeným špenátem. Jane o sobě říká, že jí jídlo moc nezajímá, já ale tento názor nesdílím – a hned se mi začaly sbíhat sliny.

Jane postavila můj dárek na kuchyňskou linku hned vedle ohromné čtyřapůllitrové lahve whisky Famous Grouse. Tuto lahev dostala jako překvapení od dospělých vnoučat, která jí vysvětlila, že bylo mnohem levnější koupit whisky v tomto množství a že jí určitě vydrží po celou dobu, co s ní budou bydlet v domě v Dar es Salaamu. Tam se Jane nastěhovala, když si vzala svého druhého manžela, ačkoliv tehdy trávila většinu času v Gombe. V současnosti se Jane v domě zastaví vždy jen na krátkou návštěvu – do

Tanzanie jezdí dvakrát do roka a vždycky jen na několik dní, neboť se vrací do Gombe a dalších měst.

Dát si skleničku whisky pro ni představuje večerní rituál a příležitost relaxovat. Když je to možné, připije si s přáteli.

„Všechno to vzniklo díky tomu,“ vysvětlovala mi, „že doma jsme si s mámou každý večer nalily panáka. Pokračovalo to pozvednutím skleničky kolem sedmé večer, kdykoliv jsem byla někde ve světě.“ Jane totiž zjistila, že když se její hlas během přednášek a příliš mnoha rozhovorů unaví, maličký hlt whisky pomůže zpevnit hlasivky a ona pak může dál přednášet. „Znám čtyři operní pěvce a jednoho rockera, kteří mi potvrdili, že to mají podobně,“ dodala s úsměvem Jane.

S mou rodinou v Dar es Salaamu. Zleva doprava: vnuk Merlin, jeho nevlastní bratr Kiki – syn Marie, vnuk Nick – nevlastní bratr Merlina, vnučka Angel a můj syn Grub.

(Institut Jane Goodallové, se svolením rodiny Goodallových)

Posadil jsem se ke stolu na verandě hned vedle Jane. Rodina se v tu chvíli smála jedné z rodinných historek, které si začali vyprávět. Obklopovala nás hustá bugenvilea a ve světle svíčky to bylo jako sedět v příkrovu pralesa. Merlinovi, nejstaršímu vnukovi, je 25 let. Když mu bylo osmnáct, skočil po divoké noci s přáteli do prázdného bazénu a vážně si poranil páteř. Nejenže se musel vzdát večírků, ale zranění mu naprosto změnilo život. Začal se věnovat ochraně přírody a podobně jako jeho sestra Angel tak následoval babičku.

Jane, zdrženlivá hlava rodiny, se usadila v čele stolu a dávala očividně najevo, jak je na všechny hrdá. Potřela si kotníky repelentem proti komárům a všichni se smáli tomu, že moskyti nejsou vegetariáni. „Krev sají jenom samičky,“ zdůraznila Jane. „Samci žijí z nektaru.“ V očích přírodovědce jsou moskyti sající krev jednoduše matky, které se snaží pro své potomky zajistit potravu z krve. Ne že by to změnilo můj přístup k těmto odvěkým nepřátelům lidstva.

Angel pracuje v našich klubech Roots & Shoots a Merlin pomáhá s budováním vzdělávacího centra v ostrůvku původního pralesa poblíž Dar es Salaamu.

(K 15 Photos / Femina Hip)

Když vyprávění na chvíli ustalo, chtěl jsem Jane položit otázky, na které jsem myslel od té doby, co jsme se rozhodli spolupracovat na knize o naději.

Jelikož jsem se narodil a byl vychováván jako poněkud skeptický Newyorčan, musel jsem přiznat, že věřit v naději není nic pro mě. Připadá mi, že jde o jakési pasivní přijetí ve smyslu „doufejme v nejlepší“. Může to být všelék či fantazie. Záměrné popření nebo slepá víra, na které může člověk lpět navzdory skutečnosti a pochmurné realitě života. Obával jsem se, že propadnu falešné naději, jež mě svede na scestí. Možná by dokonce bylo bezpečnější být cynik než riskovat a věřit v naději. Strach a vztek mi připadaly jako užitečnější odezva, jež dokáže rozeznít poplašný zvonek, zejména během krizí, jako je ta současná.

Chtěl jsem také pochopit rozdíl mezi nadějí a optimismem, dozvědět se, zda Jane někdy naději ztratila. Jak si zachovat naději v temných dobách? Tyto otázky však musely počkat až do následujícího rána, neboť se připozdilo a večere byla u konce.

Je naděje skutečná?

Když jsem se druhý den vrátil – teď už méně nervózní –, abychom si začali povídat o naději, usadili jsme se na verandě na starých, bytelných skládacích židlích ze dřeva, se zelenými potahy na sedadlech a na opěradlech. Z verandy jsme měli výhled na dvůr, zarostlý stromy tak hustě, že téměř nebylo vidět na Indický oceán, který se rozprostíral hned za nimi. Chór tropických ptáků v tu chvíli skřehotal, volal a pištěl a Jane se u nohou uvelebili dva psi zachráněni z útulku. Za moskytiérou zamňoukala kočka a dala nám tím zřetelně najevo, že může přispět do naší konverzace. Jane mi na okamžik tak trochu připomínala svatého Františka z Assisi, obklopeného všemi zvířaty, která požívala jeho ochrany.

„V čem spočívá naděje?“ začal jsem. „Jak bys ji definovala?“

„Naděje,“ zamyslela se Jane, „je něco, co nám umožňuje vytrvat na cestě i přes nepřízeň osudu. Je to něco, po čem toužíme, aby se stalo. Musíme být ale připraveni tvrdě pracovat, aby se to uskutečnilo,“ pousmála se. „Stejně jako když teď doufám, že tohle bude dobrá kniha. Ale nestane se to, pokud si pořádně nemákneme.“

Usmál jsem se. „Samozřejmě. To je jedna z věcí, ve kterou také doufám. Říkáš, že naděje je něco, po čem toužíme, aby se stalo, a že musíme být připraveni tvrdě pracovat. Vyžaduje tedy naděje nějakou aktivitu?“

„Neřekla bych, že naděje vždycky vyžaduje, abychom byli aktivní, protože v některých případech nemůžeš podniknout nic. Sedíš-li ve vězeňské cele, kam ses dostal bezdůvodně, nemůžeš nic dělat. Přesto si můžeš uchovat naději, že se dostaneš na svobodu. Mluvila jsem se skupinou ochránářů, kteří byli odsouzeni na několik let za to, že instalovali fotopasti, aby sledovali divoká zvířata. Upínají se k naději, že přijde den, kdy budou propuštěni díky aktivitě jiných lidí, protože oni sami nic podniknout nemůžou.“

Vyznělo to, že pro naplnění naděje je důležitá aktivita i přítomnost dalšího faktoru, ale že i tak může naděje přetrvat třeba i ve vězeňské cele. Z domu se připlížil černý kocour s bílou náprsenkou a vyskočil Jane na klín. Stulil se a packy složil pod sebe.

„Zajímalo by mě, jestli i zvířata dokážou mít naději.“

Jane se usmála. „Když tadyhle Bugs seděl uvnitř, tak možná celou dobu doufal, že ho nakonec pustíme ven,“ opáčila a pohládila kocoura po zádech. „Když chce jídlo, žalostně zamňouká, prohne záda a tře se mi o nohy. Ještě mrská ocasem. Obvykle dosáhne svého. Věřím, že když tohle dělá, domnívá se, že ho nakrmím. Vzpomeň si na svého psa, který na tebe čeká u okna, než přijdeš domů. Tohle je určitě také nějaký projev naděje. Šimpanze často popadne amok, když nedostanou to, co chtějí. To je jistá forma frustrované naděje.“

Je tedy možné, že naděje není výhradně lidským fenoménem? Tušil jsem, že se k přemítání nad tím, proč je naděje v případě člověka unikátní, ještě vrátíme. Teď jsem zatoužil pochopit, jak se naděje liší od jiného termínu, se kterým se často zaměňuje. „Mnohá světová náboženství kladou naději na stejnou úroveň jako víru,“ pokračoval jsem. „Je naděje a víra totéž?“

„Naděje a víra jsou velmi odlišné, ne?“ zeptala se Jane a vyznělo to víc jako oznámení faktu než jako otázka. „O víru jde tehdy, když věříš, že vesmír ovládá nějaká intelektuální síla, což může být převedeno do podoby Boha nebo Alláha nebo něčeho takového. Věříš v Boha, ve Stvořitele. Věříš v život po smrti nebo v nějakou jinou doktrínu. To je víra. Můžeme věřit, že je tohle pravdivé, ale nevíme to jistě. Víme ale, kterým směrem se chceme ubírat, a můžeme věřit, že je to ten správný směr. Naděje je mnohem pokornější než víra, jelikož nikdo nezná budoucnost.“

„Předtím jsi řekla, že naděje od nás vyžaduje, abychom tvrdě pracovali, pokud chceme, aby se něco uskutečnilo.“

„No, v jistém smyslu je to zásadní. Pomysli na tu environmentální noční můru, ve které teď všichni žijeme. Určitě doufáme, že není příliš pozdě, abychom katastrofu odvrátili, ale víme, že toho nedosáhneme, pokud nebudeme jednat.“

„Znamená to tedy, že nějaká akce může posílit naději?“

„Platí to obousměrně, víš. K ničemu se neodhodláš, pokud neuvěříš, že tvůj čin něčemu pomůže. Takže potřebuješ naději, abys něco vůbec začal, ale pak se musíš přinutit k činu. Tvoje naděje bude silnější. Je to zkrátka uzavřený kruh.“

„Co je tedy naděje ve skutečnosti? Je to emoce?“

„Ne, není to emoce.“

„Co to tedy je?“

„Je to aspekt našeho přežití.“

„Jedná se o dovednost přežít?“

„Ne, nejde tu o dovednost. Je to něco mnohem vrozenějšího, hlubšího. Je to téměř jako dar. No tak, pomoz mi, navrhnij jiné slovo.“

„Nástroj? Zdroj? Síla?“

„Ano, dá se říct, že je to síla. ‚Síla‘, ‚nástroj‘. Něco takového. Nikoliv silný nástroj či nářadí.“

Zasmál jsem se tomu, jak si Jane pohrává se slovy.

„Není to bourací kladivo?“

„Ne, bourací kladivo to není,“ nesouhlasila Jane a také se rozesmála.

„Mechanismus přežití...?“

„Něco lepšího, méně mechanického. Přežití...“

Jane se odmlčela a zamyslela se nad správným slovem.

„Impuls? Instinkt?“ nabídl jsem lepší slovo.

„Vlastně jde o rys naší povahy, díky němuž jsme mohli přežít,“ uzavřela to nakonec Jane. „To je ono. Jedná se o rys lidské povahy. Bez něho bychom zahynuli.“

Jestliže naděje představuje vlastnost přežití, zajímalo mě, proč je některým lidem dáno víc naděje než jiným a jestli se něco takového vyvinulo během